

TALABA YOSHLARGA MILLIY MUMTOZ QO'SHIQLARIMIZNI O'RGATISH JARAYONLARINING O'ZIGA HOS JIHATLARI.

Yulyahshiyev Sherali Narzullayevich.

Guliston davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada talaba yoshlarga milliy mumtoz qo'shiqlarni o'rgatish jarayonlarining o'ziga xos jihatlari haqida so'z yuritiladi. Milliy musiqa madaniyatining yosh avlod ongiga singdirilishi jarayonida madaniy merosni asrab-avaylash, musiqiy bilimlarni uzviylikda yetkazish va ijrochilik mahoratini rivojlantirishning ahamiyati tahlil etiladi.

Kalit so'zlar. Mumtoz qo'shiqlar, milliy musiqa, madaniy meros, musiqiy tarbiya, ta'lim jarayonlari, malaka va tajriba.

Milliy musiqa san'atimizning ijodiy tajribasi keyingi davr musiqa san'ati uchun mahorat maktabi bo'lib, avlodlarimiz ajdodlardan meros sifatida sayqallanib kelgan musiqiy asarlardagi ohanglarni va ulardagi qarashlarni davr talabiga muvofiq ravishda yanada boyitganlar. Musiqani nafaqat san'at turi deb, balki inson salohiyatini yuksaltiruvchi tabiiy omil sifatida ham o'rganish zarur. Musiqa bizni ona tabiatning turli ohang va tovushlari bilan muomala qilishimizga, ularning mohiyatiga yetish va odamlar o'rtasidagi munosabatlar bilan ichki dunyomiz mutanosibligini topishga yordam beradi.

Mumtoz musiqa insoniyat madaniyatining bebaho boyliklaridan biri bo'lib, unda milliy o'zlik, tarix va madaniy qadriyatlar mujassamdir. Mumtoz qo'shiqlarni yosh avlodga o'rgatish jarayoni nafaqat san'atni o'zlashtirishni, balki madaniy merosimizni asrab-avaylash va rivojlantirishni ham nazarda tutadi. Talaba yoshlarga ushbu boylikni o'rgatish jarayoni o'ziga xos yondashuv va metodikalarni talab qiladi.

Ko'pchilik musiqaning "qalb tili" ekanini biladi, lekin bu gapning asl mohiyatini hamma ham anglatavermaydi. Tajribalardan ma'lum bo'lishicha, musiqani tushinish uchun uni har doim ham eshitish shart emas ekan. Musiqa beqiyos qudrat manbaidir. Farobiy, Ibn Sino kabi mutafakkirlarning asarlaridan musiqaning jumladan, maqom san'atining insonga ta'siri bobida nazariy va amaliy xulosalarga ega bo'lish mumkin. Qadimda musiqadan rux va tana uyg'unligini vujudga keltiruvchi vosita sifatida foydalanilgan. Musiqa hayotning butunlay o'zgacha manzarasini namoyon qilishga qodir. Unda davrning muhim chizgilari aks etadi, ohang va tovushlarning xususiyatlarini uyg'unlashtirgan holda insonning tuyg'ularini ochib beruvchi bir "til"ni yaratadi.

Musiqa san'ati masalalariga umumfalsafiy nuqtai-nazardan yondashadigan bo'lsak, avvalo, u ma'naviy-estetik qadriyatdir. Unda moddiy manfaatdorlikdan ko'ra

ma'naviylik ko'proq aks etadi. Shuning uchun insonlar chinakam san'at asarlarini qadrlaydi. Zero, san'at inson faoliyatida zarur bo'lgan muhim ehtiyojlarni qondiradi. Bu ayniqsa, - hayot estetik tuyg'u bilan tug'ilgan estetik ehtiyojlardandir. Shuni ta'kidlash joizki, Sharq ma'naviy dunyosining uzviy bo'lgan mumtoz musiqaga oid qadim yodgorliklarni o'rganish bugungi kun musiqa estetikasining muhim vazifalaridan hisoblanadi.

O'zbek xalq an'anaviy musiqasi bo'lmish maqomlar, marosim musiqalari, folklor qoshiqlari o'ziga xos badiiy estetik janr tizimidir. O'zbek xalq milliy, mumtoz qo'shiqlarini asl holicha kelajak avlodga yetkazish bizning vazifamiz ekan biz bu borada nimalarga ahamiyat qaratishimiz kerak?. Biz mumtoz qo'shiqlarimizni yosh avlodga o'rgatishda qo'shiqlarni to'g'ri tanlash, talabaning ovoz imkoniyatiga ham e'tibor qaratishimiz lozim. Milliy mumtoz qo'shiqlarimizning naqadar bebaho ekanligini anlatish biz pedagoglarning vazifamiz ekan, talabalarimiz tushunchasini mumtoz qo'shiqlarimizning ijro yo'nalishi, matni, ma'nosi va tarihi bilan boyitishimiz kerak deb o'ylayman. Biz biror asarni olar ekanmiz, uni talabaga avvalo tarihini, kelib chiqishini, ma'no mohiyatini, kuyi va matni haqida o'zimiz butun ma'lumotga ega bo'lishimiz va butunligicha qanday bo'lsa shundayligicha yetkazib berishimiz kerak. Milliy qo'shiqchilik san'ati ustoz – shogirtlik an'analari asosida o'qitiladi va aynan milliy mumtoz qo'shiqlarimizning asl holicha qanday yaralgan va qay tarzda ijro etilgan bo'lsa shu holicha o'rgatish milliy mumtoz qo'shiqlarimizning umrini uzaytirdi. Talabaga biror asarni berar ekanmiz, uni mayda – mayda elementlarga bo'lib, kuyning har bir notasini, qo'shiq matnining har bir bayti, so'zini ma'nolarini singdirishimiz zarur. Deylik biror mumtoz qo'shiqni oldik Masalan: milliy qo'shiqchilikning eng yorqin namunalaridan Navoiy g'azali bilan Doni Zokirov musiqasi asosida yaratilgan “Ey sabo” ashulasini olsak, eng avvalo talabaga bu qo'shiq yaralishi haqida tushuncha berib o'tamiz. Qo'shiqning musiqasi va yo'nalishini undagi har bir takt, har bir pauza, har bir elementlarga to'htalamiz. Talaba bu ashulani avvaliga quruq be'mano ijro etishi tabiiy hol chunki talaba bu ashulaning tag zamirini anglashi uchun unga Doni Zokirov musiqasidagi sirni, buyuk bobokalonimiz Alisher Navoiy hazratlarining “Ey sabo” deya yaratgan g'azallaridagi sinoatni talabaga yetkazib so'zlardagi tub ma'noni anglatib berish maqsadimiz bo'lishi kerak.

Milliy mumtoz qo'shiqlarimizning har birida o'qitish jarayonida chuqur yondashgan holda tahlil qilishimiz va tahlil natijasidan olingan hulosani talabaga tushunarli qilib o'qitishimiz zarur. Har bir inson nafaqat ijodkor balki oddiy tinglovchilar ham qo'shiqning tub ma'nosiga qarab tinglovchilik qiladi. Musiqa esa so'zga jilo va sayqal berib so'zning ta'sirini yanada kuchaytiradi va tinglovchi ongiga kuy orqali yetib brogan so'zning ta'siri yanada kuchlanadi. Shuning uchun har bir ashulaning tub – tubida joylashgan ma'nosini anglab o'sha ma'noni asl holicha tinglovchiga yetkazib berish bosh vazifamizdur. Biz mumtoz qo'shiqlarimizning

bugungi kundagi ijrosidagi kamchiliklarni aynan kuy va so'zning ma'nosini anglamay oddiy so'z va kuy birikmasi sifatida qarayotganimizda deyishimiz mumkin. Biz mumtoz qo'shiqlarimizning nechog'liq sehrga, ma'noga, joziba va ichki tarihiga nazar solsak cheksiz ummonni ko'rishimiz mumkin. Ijodkorlar tomonidan yaratgan milliy faqatgina bizning xalqimizga hos bo'lgan mumtoz qo'shiqlarimizning bizgacham yetib kelganligidan vazifamizni anglab olishimiz qiyin emas. Bizga mumtoz qo'shiqlar bekamu ko'st ustozlar tomonidan yetib kelgan ekan, bizning vazifamiz esa anashu asl hazinani yosh avlodga asl hlicha yetkazib berishdan iborat.

Talabalarga mumtoz qo'shiqlarni o'rgatishning ahamiyatlaridan madaniy merosni saqlash, mumtoz qo'shiqlar milliy o'zlikni belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ularni o'rgatish orqali yoshlar o'z tarixlari va madaniyatlariga chuqurroq hurmat bilan qarashadi. Mumtoz musiqalar orqali talabalar go'zallikni anglash, musiqiy didni shakllantirish va san'atni qadrlashni o'rganadilar. Mumtoz qo'shiqlar ko'pincha tarixiy voqealar, shaxslar va davrlar bilan bog'liq bo'lganligi sababli, ular orqali talabalar tarixiy voqeliklarga ham yaqinlashadilar. Talabalar uchun repertuarni tanlashda mumtoz qo'shiqlarning soddaroq va tushunarli namunalaridan boshlash muhimdir. Bu ularga mumtoz musiqa asoslarini o'zlashtirishni osonlashtiradi va qiziqishni oshiradi.

Adabiyotlar.

1. Rajabov I. Maqomlar. Toshkent. 2006 yil.
2. Yulyahshiyev Sherali Narzullayevich. (2024). O 'ZBEK MUMTOZ MUSIQA AN'ANALARINI TALABALARGA O'RGATISHNING ASL MOHIYATI . *TADQIQOTLAR.UZ*, 39(4), 143–147
3. A LOOK AT THE HISTORY OF UZBEK NATIONAL MUSICAL INSTRUMENTS. RECOMMENDATIONS FROM TEACHERS TO STUDENTS OF INSTRUMENT ... ZD Khomidov, SN Yulyaxshiyev - Oriental Art and Culture, 2022
4. SH. N. Yulyahshiyev "O'zbek xalq musiqa ijodiyoti" o 'quv qo 'llanma . 2024 yil
5. Yulyahshiyev Sherali Narzullayevich (2024). *MILLIY MUSIQA MEROSIMIZNI YOSH AVLODGA O 'RGATISH JARAYONLARIDA, PEDAGOGDA "USTOZLIK" MAQOMINING SHAKLLANISHI JARAYONLARI, YUTUQ HAMDA KAMCHILKLAR*. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.11465859>
6. Akbarova , M. (2022). VOKAL SAN'ATI. AN'ANAVIY HONANDALIK YO'NALISHI BO'LAJAK MUTAHASISLARINING UMUMMILLIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNALOGIYALARI. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(6), 122–126.
7. [AN'ANAVIY XONANDALIK YO 'NALISHI BO 'LAJAK MUTAHASISLARINING PEDAGOGIC KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH VA BU JARAYONDA DUCH KELINADIGAN MUAMMO VA YECHIMLAR](#) MG Akbarova Oriental Art and Culture, 2023